

En genvej til bedre specialundervisning

Inspirationshæfte til skoler og kommuner

En introduktion

De sidste 5-10 år er kravene til den danske folkeskoles rummelighed vokset, og det har skabt nye udfordringer i skolens almindelige specialundervisning og specialpædagogiske bistand.

Netop disse udfordringer var i kikkerten for en evaluering fra Danmarks Evalueringsinstitut (EVA), der udkom i december 2007. Evalueringen så blandt andet på grænserne mellem den almindelige undervisning og specialundervisning og på hvad folkeskolen gør for de elever der har brug for særlig støtte. Den undersøgte også hvilken betydning specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand har for kvaliteten af skolens samlede undervisning og de samarbejdsrelationer der er omkring den specialpædagogiske bistand.

Om denne folder

Folderen her opsummerer nogle af de vigtigste pointer fra evalueringen og beskriver de temaer som kan være centrale at arbejde videre med for skolerne og dem i kommunerne der beskæftiger sig med børn med særlige behov – fx pædagogisk-psykologisk rådgivere (PPR) og socialrådgivere.

Vi håber at hæftet kan give nye input til skolernes og kommunernes arbejde med at skabe en rumme-

lig folkeskole og nogle specialpædagogiske indsatser der opfylder elevernes behov. Evalueringsrapporten som hæftet bygger på, kan downloades fra vores hjemmeside, www.eva.dk

Evalueringen bygger på: seks skolars selvevaluering, seks kommuners redegørelser for de mål og prioriteringer som man arbejder efter i de kommuner som skolerne hører til, en kvalitativ interviewundersøgelse med forældre til børn der modtager specialundervisning og en landsdækkende og repræsentativ spørgeskemaundersøgelse blandt klasselærere. Rapporterne om interviewundersøgelsen og spørgeskemaundersøgelsen findes på www.eva.dk

Perspektiver på specialundervisning

Specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand sættes i værk når elevens behov for støtte er så stort eller komplekst at det rækker ud over hvad der kan håndteres i den almindelige undervisning. Men hvor går grænserne mellem det "specielle" og det "almindelige"? Hvad kan rummes i den almindelige undervisning, og hvad kan ikke? Og hvordan vurderer lærerne hvem der skal have specialundervisning, og hvem der ikke skal?

Grænserne mellem den almindelige undervisning og specialundervisningen er flydende. Definitionen af hvilke elever der har behov for specialundervisning, afhænger også af ydre omstændigheder – fx hvilke kompetencer eller hvilken tolerancetærskel læreren har, eller om elevens klassekammeraters behov er mere tydelige.

Skolerne i EVA's evaluering er fælles om at definere specialpædagogiske behov som noget der knytter sig til den enkelte elev, og som imødekommes ved at skolerne gør "noget" ved eleven. Men de faglige eksperter bag evalueringen peger på at der også kan være andre tilgange til specialundervisning. For eksempel skal der mere fokus på den samlede undervisningssituation og på lærernes behov for specialpædagogiske kompetencer.

Forudsætningerne for at skolen kan "rumme" alle elever, beror derfor på den enkelte lærers vurdering, tolerancetærskel og oplevelse af egne kompetencer og miljøet i den enkelte klasse.

Fokus for den almindelige specialundervisning – nu og i fremtiden

Læseområdet indtager en suveræn førsteplads hvis man skal gøre op hvad skolerne bruger deres spe-

cialpædagogiske ressourcer på, viser EVA's evaluering. Skolerne sætter ind i de tidlige år med forskellige tiltag som reading recovery eller skub i ryggen-kurser i et arbejde med at hjælpe eleverne med at knække læsekoden.

Den store indsats bærer da også frugt, mener lærerne. Eleverne lærer hurtigere at læse – som en lærer i evalueringen udtrykker det "Næsten alle elever i den kommende 3. klasse kan læse!". Filosofien bag den tidlige indsats synes klar: Jo tidligere vi sætter ind, desto færre problemer får eleven senere hen, og jo bedre vaccine er det mod en senere nederlagsfølelse og manglende lyst til at lære.

Men selv om indsatsen for at lære de yngste elever at læse er vigtig og frugtbar, så er det også i stigende grad nødvendigt at skolerne overvejer hvordan de kan fordele de specialpædagogiske ressourcer så de også kan løse nogle af de andre presserende udfordringer.

De næste par sider i denne folder handler om på hvilke områder skolerne og kommunerne med fordel kan sætte ind – hver for sig og sammen – for at skabe en specialundervisning der imødekommer elevernes behov.

De ældste elever og nye krav

I 8. og 9. klasse skal eleverne leve op til større og flere faglige krav. De skal arbejde mere selvstændigt og med mindre lærerkontakt end de skulle på de mindre klassetrin. Derfor er det vigtigt at eleverne er motiverede og har lyst til at lære. En af lærernes hovedopgaver bliver at motivere og stimulere eleverne og give dem lyst til at lære og til at arbejde selvstændigt. Også så eleverne får lyst til at begynde på en ungdomsuddannelse

Størstedelen af den specialundervisning som de evaluerede skoler giver deres elever, går primært til at støtte de yngste elever med at blive bedre fagligt. Til gengæld er der meget få specialpædagogiske tiltag der er møntet på at løse op for de udfordringer som eleverne står over for på de ældste klassetrin. For nogle af skolerne er det kutyme at henvise de ældre elever til frivillige tilbud i ungdomsskolen. Men når tilbuddene er frivillige, er det nemt at fravælge dem.

Tænk i tilbud til de ældste elever

Mange af de ældste elevers problemer kan formentlig imødekommes i almenpædagogikken og i den almindelige undervisning, men skolerne bør

også tænke særskilt i hvordan de kan prioritere de ældste elever og give dem tilbud der er skræddersyet til at imødekomme deres særlige behov.

Evalueringen peger på at skolerne især bør tænke i hvilken form for specialpædagogisk bistand der vil kunne give de ældste elever motivation, lyst til læring og større selvværd. Det kan være at eleverne skal arbejde med de arbejdsformer som er almindelige på en ungdomsuddannelse, eller at de skal have studieteknikker til at deltage i en undervisning hvor man arbejder mere selvstændigt.

Find frem til løsningsmodeller sammen

Et første skridt på vejen er at skolen tager en pædagogisk diskussion af hvilke særlige lærings- og motivationsproblemer der gælder for skolens forskellige elevgrupper, for at kunne finde frem til de bedste løsningsmodeller.

Det kan også hjælpe skolerne med arbejdet hvis kommunen bakker dem op i at få et større fokus på de ældste elever. Desuden er det vigtigt at kommunerne selv har øje for hvilke tilbud de skal hjælpe skolerne med at give denne elevgruppe.

Adfærd, kontakt og trivsel

Ifølge 88% af lærerne i spørgeskemaundersøgelsen i EVA's evaluering er der de seneste 5-10 år blevet flere og flere elever der har sociale og emotionelle problemer. Altså flere elever der er urolige eller voldsomme i undervisningen, er meget stille og indadvendte, eller som har særligt brug for omsorg. Samtidig giver lærerne udtryk for at de mangler kompetencer til at hjælpe eleverne.

Spørgeskemaundersøgelsen viste at 35 % af lærerne mener de mangler kompetencer til at rumme eleverne med sociale og emotionelle behov i undervisning, og at 26 % mener at de mangler kompetencer til at rumme både elever med faglige behov og elever med sociale og emotionelle behov.

AKT – genvej til større rummelighed

Mange lærere betragter skolens AKT – adfærd, kontakt og trivsel – som en af de allervigtigste veje til at kunne rumme de elever der har særlige sociale og emotionelle problemer.

Skolerne prioriterer deres AKT højere og højere, men evalueringen viser også at den måde skolerne bruger deres AKT på i dag, ofte minder meget om en form for "ambulancetjeneste" hvor eleverne fjernes fra undervisningen hvis de bliver for voldsomme. En AKT-lærer fra evalueringen fortæller bl.a. om hvordan han bruger ti gange så meget tid på at være sammen med enkeltelever med akutte behov end han bruger på at være ude i klasserne i

undervisningen for at observere og give lærerne sparring og gode råd til hvordan de selv kan håndtere problemerne når de opstår.

Hvad skal der til?

Der er ingen tvivl om at der ligger en stor opgave for dagens folkeskole i også at kunne rumme de elever der har sociale og emotionelle problemer i undervisningen. Et vigtigt skridt på vejen er at gøre som mange skoleledere og lærere allerede gør i dag: nemlig at overveje hvilke mål de vil have for AKT'en, og hvad der skal til for at leve op til de mål.

Lige så vigtigt er det for skolerne at drøfte hvordan de i stigende grad kan få frigivet ressourcer så de også i praksis kan leve op til deres målsætninger og få overskud til at gå væk fra at bruge AKT'en som "ambulancetjeneste", så AKT'en kan blive mere end en kortvarig løsning af et problem.

Spørgsmål som skolerne kan drøfte:

- Hvordan kan AKT-læreren eller -pædagogen i højere grad indgå som støtteperson inde i klassen?
 - Hvordan kan AKT-læreren eller -pædagogen give den bedste supervision og sparring til de almindelige lærere?
 - Hvordan kan AKT'en også fokusere på det der sker i undervisningssammenhænge, i relationer og grupper?
-

Samarbejdet mellem skole og kommune

Flere af skolelederne i evalueringen giver udtryk for at kommunens krav til deres skoles rummelighed bliver større og større. Selvom skolelederne principielt tilslutter sig at alle elever skal kunne gå i den samme skole, oplever de også samtidig at de skal strække sig meget langt for at kunne praktisere idealerne om rummelighed, og at det er svært for dem i praksis at leve op til dem.

Lærerne siger at det især er de udfordringer som følger af elevernes sociale og emotionelle behov, der presser sig på i deres hverdag – ”De faglige problemer skal vi nok klare,” som en lærer udtrykker det.

Nødvendigt med fælles indsats

Evalueringen viser at der nogle steder er en ubalance mellem det som skolerne mener de har svært ved at håndtere når de skal leve op til rummelighedsidealet, og de strategier og indsatsområder som kommunen har for den specialpædagogiske bistand på skolerne i kommunen.

Mange kommuners tiltag for specialundervisning går nemlig i retning af at løse de faglige problemer, fx ved at styrke almenundervisningen så skolerne arbejder med en mere alsidig pædagogik, mens skolerne giver udtryk for at det er de sociale og emotionelle problemer der fylder mest. Det skaber

en afstand mellem de udfordringer som skolerne selv vurderer de står over for, og den vej kommunen gerne vil gå.

Derfor er det et helt grundlæggende udgangspunkt for et godt samarbejde om at skabe den bedst mulige specialundervisning at skolerne sammen med kommunen – altså fx de pædagogiske konsulenter, PPR og familie- og socialrådgiverne – koordinerer hvilke målsætninger man vil have for sin specialundervisning og anden specialpædagogiske bistand. Det kan fx være den rådgivning og sparring som psykologer og sagsbehandlere giver.

Hvad skal der til?

Evalueringen anbefaler at skolerne og kommunerne i fællesskab analyserer de udfordringer som skolerne oplever i deres hverdag, at de sætter ord på hvad der skal gøres for at løse dem, og at de fordeler opgaver og ikke mindst ansvaret for at de bliver løst. En fælles indsats og følelsen af at ”trække på samme hammel” er et vigtigt trin på vej mod en bedre specialundervisning.

Kommunikation i fokus

Der er også et andet element der skal til hvis kommunerne og skolerne skal opleve at de er på vej samme sted hen. Det handler om kommunikation.

Evalueringen viste at mange af lærerne gerne vil have et bedre samarbejdet med de personer i kommunen der fx tager sig af at vurdere børnenes behov og visitere dem til særlige tilbud.

Lærerne efterlyser især en god kontakt og kommunikation med PPR og socialrådgiverne – en følelse af at "der er hul igennem". Lærerne forbinder "god kommunikation" med bl.a. at få tilbagemeldinger om og respons på de problematikker som skolen og lærerne har rejst.

Spørgsmål som skolen og kommunen kan drøfte sammen:

- Hvad vil det sige at være en "rummelig" skole i vores kommune?
- Hvilke udfordringer og problemstillinger oplever skolen i sin hverdag, og hvilke tilbud har vi på nuværende tidspunkt til at løse dem?
- Hvilke indsatser skal skolen og kommunen satse på i fremtiden?
- Hvilke roller skal de forskellige parter have?
- Hvem har ansvaret for at gøre hvad?

Kommunen ind på livet af skolen

På de skoler hvor man oplever at samarbejdet med kommunen fungerer godt, er der som regel en

hyppig kontakt mellem skolen og de pædagogisk-psykologiske rådgivere. Samarbejdet mellem PPR og skolen er ofte uformelt og baseret på at de pædagogisk-psykologiske rådgivere befinder sig fysisk på skolen regelmæssigt så lærerne kan tale med dem og få gode råd og sparring på de udfordringer de oplever til hverdag. Det kan også være at man bare taler i telefon sammen jævnligt. Det giver skolen en oplevelse af at kommunen er tæt på skolens og lærernes dagligdag.

Et eksempel på god kontakt

En af skolerne der har været med i evalueringen, oplever at der er en tæt kontakt mellem skolen og henholdsvis en psykolog og en socialrådgiver fra kommunens pædagogisk-psykologiske rådgivning. De har én fast dag på skolen hvor de giver sparring til lærerne om de enkelte elever.

Desuden har kommunen skabt faste rammer for hvordan kommunen og skolen skal mødes og diskutere de problemstillinger der presser sig på. Det gør man i forskellige mødefora. Her taler lærerne, skolelederne, socialforvaltningen og pædagogisk-psykologiske konsulenter om hvordan de bedst støtter de elever der har særlige behov. Alt i alt giver det skolen en oplevelse af et velfungerende samarbejde med kommunen og af at der er "hul igennem".

**DANMARKS
EVALUERINGSINSTITUT**

Østbanegade 55, 3.
2100 København Ø

T 35 55 01 01
F 35 55 10 11

E eva@eva.dk
H www.eva.dk

Vil du læse mere?

Hæftet her bygger på EVA's evaluering af specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand. Evalueringsrapporten kan downloades i sin helhed fra EVA's hjemmeside www.eva.dk

ISBN: 978-87-7958-444-0

